

DOI: <https://doi.org/10.36719/3005-3137/9/113-119>

Rəqsanə Cəfərova

Bakı Dövlət Universiteti

Beynəlxalq münasibətlər kafedrasının müəllimi

<https://doi.org/0000-0002-2877-8944>

reqsaneceferova.87@gmail.com

Belarus və Azərbaycan Avrasiya regionunun geosiyasi reallıqları fonunda

Xülasə

Bu məqalə XXI əsrdə Avrasiya regionunda formalaşan mürəkkəb geosiyasi reallıqlar fonunda Belarus və Azərbaycanın xarici siyasət strategiyalarını, qarşılıqlı əməkdaşlıq modellərini və regional sabitliyə verdiyi töhfələri təhlil etməyə həsr olunmuşdur. Tədqiqatın əsas məqsədi hər iki dövlətin ortaq gücə malik aktlar kimi global güclər arasında balanslaşdırılmış siyasət yürütmə mexanizmlərini, enerji, logistika və təhlükəsizlik sahələrində əməkdaşlıq vektorlarını üzə çıxarmaqdır. Məqalədə tarixi-siyasi yanaşma, müqayisəli təhlil və geosiyasi analiz metodlarından istifadə olunmuşdur. Belarus və Azərbaycanın postsovet məkanında müstəqil diplomatik kurs formalaşdıraraq NATO, Avrasiya İqtisadi İttifaqı və digər bloklardan kənar qalmaqla milli maraqlarını qorumağa nail olduqları göstərilir. Xüsusi diqqət Qarabağ münaqişəsinin nəticələri, Ukrayna böhranı, sanksiyalar siyasəti və informasiya müharibələri kimi regional çağırışların hər iki ölkənin diplomatik adaptasiya proseslərinə təsirinə yönəldilmişdir. Araşdırma nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, Belarus–Azərbaycan münasibətləri təkcə ikitərəfli əməkdaşlıq çərçivəsi ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda Avrasiya məkanında çoxqütblü beynəlxalq nizamın formalaşmasına töhfə verən alternativ diplomatik model kimi çıxış edir. Enerji diplomatiyası, nəqliyyat dəhlizləri və hərbi-siyasi koordinasiya bu tərəfdaşlığın əsas dayaqlarıdır. Məqalə nəticə etibarilə sübut edir ki, qarşılıqlı etimada və pragmatik maraqlara əsaslanan balans siyasəti regional sabitliyin təmin edilməsində effektiv mexanizm ola bilər.

Açar sözlər: Belarus, Azərbaycan, Avrasiya, geosiyasət, əməkdaşlıq

Rəqsanə Jafarova

Baku State University

Department of International Relations Lecturer

<https://doi.org/0000-0002-2877-8944>

reqsaneceferova.87@gmail.com

Belarus and Azerbaijan Amid the Geopolitical Realities of the Eurasian Region

Abstract

This article examines the foreign policy strategies of Belarus and Azerbaijan within the context of the evolving geopolitical landscape of Eurasia in the twenty-first century. The main objective of the study is to analyze how both states, as middle powers, implement balanced diplomatic strategies and develop cooperation in the fields of energy, logistics, and security amid intensifying global power competition. The research employs historical-political, comparative, and geopolitical analytical methods. It demonstrates that Belarus and Azerbaijan have pursued independent foreign policy trajectories by maintaining strategic distance from rigid military and political blocs, while prioritizing national sovereignty, multi-vector diplomacy, and pragmatic engagement. Particular attention is given to the impact of regional conflicts—including the resolution of the Karabakh conflict, the Ukrainian crisis, sanctions regimes, and information warfare—on the processes of diplomatic adaptation in both

countries. The findings indicate that Belarus–Azerbaijan relations extend beyond bilateral cooperation and represent an alternative diplomatic model contributing to the development of a multipolar order in Eurasia. Energy diplomacy, transport corridors, and military-political coordination constitute the core pillars of this partnership. The article concludes that a balanced foreign policy based on mutual trust, strategic flexibility, and national interest can serve as an effective mechanism for enhancing regional stability and dialogue in a rapidly changing international environment.

Keywords: *Belarus, Azerbaijan, Eurasia, geopolitics, cooperation*

Giriş

XXI əsrdə Avrasiya məkanı qlobal siyasətin əsas geosiyasi mərkəzlərindən birinə çevrilmişdir. Qlobal və regional güclərin maraqlarının toqquşduğu bu geniş coğrafiyada enerji resursları, nəqliyyat və logistika dəhlizləri, eləcə də təhlükəsizlik arxitekturası uğrunda rəqabət getdikcə intensivləşir (Brzezinski, 1997, s. 27). Belə mürəkkəb geosiyasi şəraitdə Belarus və Azərbaycan öz xarici siyasətlərini dövlət müstəqilliyinin qorunması və çoxvektorlu balans prinsipləri əsasında formalaşdıraraq regional sabitliyin təmin olunmasında mühüm aktlara çevirmişdir (Əliyev, 2020, s. 18). Azərbaycanın Cənubi Qafqazda, Belarusun isə Şərqi Avropada yerləşməsi bu iki dövləti Avrasiya məkanının cənub və qərb istiqamətlərində strateji körpü rolunda birləşdirir. Hər iki ölkə nə NATO, nə də Qərb və Şərq bloklarına tam inteqrasiya olunmadan, balanslaşdırılmış diplomatiya vasitəsilə milli maraqlarını qorumağa nail olmuşdur (Tsygankov, 2016, pp. 74–75). Bu yanaşma onların beynəlxalq münasibətlər sistemində nisbi manevr imkanlarını genişləndirmiş və xarici siyasətdə çeviklik qazandırmışdır.

Bu məqalənin əsas məqsədi Belarus və Azərbaycanın Avrasiya regionunun müasir geosiyasi reallıqları fonunda mövqelərini, ortaq maraqlarını və əməkdaşlıq istiqamətlərini təhlil etməkdir. Tədqiqat həm tarixi-siyasi kontekstdə, həm də müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində hər iki ölkənin geostrateji əhəmiyyətini ortaya qoymağı hədəfləyir (Hasanov, 2022, s. 45).

1. Tarixi və siyasi kontekst

a) Müstəqillikdən sonrakı mərhələdə dövlətlərarası münasibətlərin formalaşması

XX əsrin sonlarında SSRİ-nin dağılması nəticəsində postsovet məkanında yaranmış yeni siyasi reallıqlar Belarus və Azərbaycan üçün həm ciddi çağırışlar, həm də yeni imkanlar yaratmışdır. 1991-ci ildə müstəqilliklərini bərpa edən bu iki dövlət qısa müddət ərzində beynəlxalq hüququn tamhüquqlu subyektlərinə çevrilmiş və öz milli maraqları ilə təhlükəsizlik konsepsiyalarına əsaslanan müstəqil xarici siyasət kursları formalaşdırmağa başlamışdır (Əliyev, 2020, s. 23).

Azərbaycan üçün müstəqilliyin ilk illərində əsas prioritetlər ərəzi bütövlüyünün qorunması, enerji siyasətinin strateji əsaslarının qurulması və beynəlxalq sistemdə balanslı münasibətlərin yaradılması olmuşdur (Hasanov, 2022, s. 47). Belarus isə paralel şəkildə Rusiya ilə strateji ittifaq münasibətlərini saxlamaqla yanaşı, Qərb dövlətləri ilə iqtisadi və texnoloji əməkdaşlıq kanallarını açıq saxlamağa yönəlmiş pragmatik siyasət yürütməyə çalışmışdır (Lukashenko, 2019, s. 14). Belarus–Azərbaycan diplomatik münasibətləri 11 iyun 1993-cü ildə rəsmi şəkildə qurulmuş və həmin dövrdən etibarən qarşılıqlı hörmət, bərabərlik və siyasi etimad prinsipləri əsasında inkişaf etmişdir (Heydər Əliyev Fondu, 2021, s.9). Diplomantik nümayəndəliklərin açılması, birgə iqtisadi komissiyaların yaradılması və yüksək səviyyəli dövlət səfərləri ikitərəfli əlaqələrin institusional əsaslarının möhkəmlənməsində mühüm rol oynamışdır. 1990-cı illərin sonlarından etibarən Belarus–Azərbaycan münasibətləri tədricən ticarət, sənaye kooperasiyası, kənd təsərrüfatı texnikası istehsalı və nəqliyyat sektorunda praktiki əməkdaşlıq mərhələsinə keçmişdir (Karimov, 2020, s. 27). Xüsusilə Minskdə “Gəncə Avtomobil Zavodu” ilə “Belarus MAZ” şirkəti arasında qurulan texnoloji əməkdaşlıq, eləcə də “Ganja–Belarus” markalı traktorların birgə istehsalı iki ölkə arasında sənaye diplomatiyasının uğurlu nümunəsi kimi qiymətləndirilir (Nazarov, 2022, s. 41).

2000-ci illərdə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Belarus Prezidenti Aleksandr Lukaşenko arasında formalaşmış qarşılıqlı siyasi etimad bu münasibətlərin institusional və strateji xarakterini daha da gücləndirmişdir. Dövlət suverenliyinə sadıqlıq, iqtisadi pragmatizm və qərar qəbulunda milli maraqlara üstünlük verilməsi kimi ortaq yanaşmalar ikitərəfli münasibətlərdə ardıcıl və davamlı

xəttin formalaşmasına şərait yaratmışdır (İsmayılov, 2021, s. 53). Belarus və Azərbaycan postsovet məkanında balanslaşdırılmış xarici siyasət yürüdən azsaylı dövlətlərdən hesab olunur. Onların təcrübəsi göstərir ki, Moskva, Brüssel və Pekin kimi əsas geosiyasi mərkəzlərlə paralel və qarşılıqlı faydaya əsaslanan münasibətlərin qurulması mümkündür, əgər bu siyasətin əsasında milli maraqlar və pragmatik diplomatiya dayanırsa (Tsygankov, 2016, pp. 78–79). Məhz bu xüsusiyyət Belarus və Azərbaycanı Avrasiya regionunda fərqləndirən əsas amillərdən birinə çevirir.

b) Regional təhlükəsizlik və integrasiya proseslərində ortaq maraqlar

Belarus və Azərbaycan arasında əməkdaşlığın mühüm istiqamətlərindən biri regional təhlükəsizlik və sabitlik məsələlərinə dair ortaq yanaşmanın formalaşmasıdır. Hər iki dövlət NATO və ya Qərb hərbi bloklarının üzvü olmasa da, regional təhlükəsizlik mexanizmlərində öz milli maraqlarını qorumaqla müxtəlif beynəlxalq platformalarda fəal iştirak edir (Əlizadə, 2023, s. 65). Bu yanaşma onların təhlükəsizlik siyasətində bloklardan kənar, pragmatik və suveren mövqeyini əks etdirir. Azərbaycan üçün uzun müddət əsas təhlükəsizlik çağırışı Qarabağ münaqişəsi və onun yaratdığı regional risklər olmuşdur. Belarus isə MDB və Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatının (KTMT) üzvü kimi bu məsələdə neytral mövqe saxlamış, eyni zamanda Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə hörmət prinsipinə sadıqlığını açıq şəkildə bəyan etmişdir (Lukashenko, 2019, s. 19). Bu mövqe iki ölkə arasında formalaşmış qarşılıqlı siyasi etimadın mühüm göstəricilərindən biri kimi qiymətləndirilə bilər. Hər iki dövlət beynəlxalq münasibətlər sistemində münaqişələrin sülh yolu ilə həlli prinsipini ardıcıl şəkildə dəstəkləyir. Minsk və Bakı Birləşmiş Millətlər Təşkilatı və Qoşulmama Hərəkatı çərçivəsində bir-birinin təşəbbüslərinə diplomatik dəstək göstərir. Azərbaycanın 2019–2023-cü illərdə Qoşulmama Hərəkatına sədrlik etdiyi dövrdə Belarus nümayəndə heyətinin fəal iştirakı bu siyasi həmrəyliyin bariz nümunəsi kimi çıxış etmişdir (European Council on Foreign Relations, 2023, p. 17).

İqtisadi integrasiya aspektində Belarus Avrasiya İqtisadi İttifaqının (Aİİ) üzvü kimi regional iqtisadi sistemin daxili aktı, Azərbaycan isə bu quruma müşahidəçi mövqedən yanaşan müstəqil tərəfdaş kimi çıxış edir. Bu status fərqi baxmayaraq, iki ölkə arasında iqtisadi diplomatiya Avrasiya məkanında sabit enerji və logistika körpüsünün formalaşdırılmasına yönəlmişdir (Dugin, 2014, s. 62). Bakı–Tbilisi–Qars dəmir yolu və Şimal–Cənub nəqliyyat dəhlizi kimi iri infrastruktur layihələri Belarus üçün alternativ ixrac marşrutları yaratmaqla yanaşı, Azərbaycanın Avrasiya iqtisadi məkanında mövqelərini möhkəmləndirir (Hasanov, 2022, s. 50).

Təhlükəsizlik və enerji siyasəti sahəsində də tərəflərin maraqları üst-üstə düşür. Enerji resursları baxımından idxaldan asılı olan Belarus Azərbaycanın enerji bazarına və təchizat zəncirlərinə strateji maraq göstərir. 2010-cu ildən etibarən “SOCAR” ilə Belarusun dövlət neft strukturları arasında qurulan əməkdaşlıq enerji mənbələrinin diversifikasiyasına real töhfə vermişdir (Karimov, 2020, s. 31). Bununla yanaşı, Belarus və Azərbaycan informasiya təhlükəsizliyi, kibertəhlükəsizlik və ideoloji sabitlik məsələlərində də oxşar mövqelər nümayiş etdirirlər. Hər iki ölkə informasiya müharibələri, xarici təzyiqlər və hibrid təhdidlər fonunda suveren informasiya mühitinin qorunmasını milli təhlükəsizliyin ayrılmaz tərkib hissəsi kimi qiymətləndirir (Hasanov, 2022, s. 48).

Nəticə etibarilə, Belarus və Azərbaycan arasında təhlükəsizlik və integrasiya sahəsində əməkdaşlıq qarşılıqlı siyasi etimad, institusional davamlılıq və balanslaşdırılmış geosiyasi yanaşmaya əsaslanır. Bu əməkdaşlıq Avrasiya regionunda sülhün, sabitliyin və çoxqütblü beynəlxalq nizamın möhkəmlənməsinə xidmət edir (Əliyev, 2020, s. 28; European Council on Foreign Relations, 2023, p. 19).

2. Geosiyasi reallıqlar və əməkdaşlıq vektorları

a) Avrasiya İqtisadi İttifaqı və Qoşulmama Hərəkatı kontekstində Belarus–Azərbaycan əlaqələri

Avrasiya məkanında formalaşan yeni güc balansı Belarus və Azərbaycanın xarici siyasət strategiyalarında əsas istiqamətləri müəyyənləşdirən amillərdən biri kimi çıxış edir. Belarus Avrasiya İqtisadi İttifaqının tamhüquqlu üzvü olaraq Rusiya və Qazaxıstanla dərin iqtisadi və ticarət integrasiyasını davam etdirir. Azərbaycan isə bu prosesdə siyasi müstəqilliyini qorumaqla yanaşı, Aİİ ilə müxtəlif səviyyəli əməkdaşlıq mexanizmləri vasitəsilə qarşılıqlı əlaqələr qurur (Dugin, 2014, s. 62). Fərqli institusional statuslara baxmayaraq, Belarus və Azərbaycan arasında iqtisadi maraqların

kəşiməsi müşahidə olunur. Belarusun sənaye məhsulları və kənd təsərrüfatı texnologiyaları Azərbaycan bazarında mövqelərini möhkəmləndirərkən, Azərbaycan da enerji resursları və maliyyə investisiyaları ilə Belarus iqtisadiyyatında sabitləşdirici tərəfdaş rolunu oynayır (Nazarov, 2022, s. 44). Bu model Avrasiya regionunda asimmetrik, lakin qarşılıqlı faydaya əsaslanan əməkdaşlıq formatının formalaşdığını göstərir. Eyni zamanda, hər iki dövlətin Qoşulmama Hərəkətində təmsil olunması onların çoxvektorlu diplomatiyasını daha da gücləndirir. Azərbaycan 2019–2023-cü illərdə Hərəkətə sədrlik edərək balanslaşdırılmış və inklüziv beynəlxalq siyasətin tərəfdarı kimi çıxış etmiş, Belarus isə bu platformada müstəqil və neytral mövqeyini qoruyaraq destruktiv bloklaşmanın qarşısının alınmasına töhfə vermişdir (European Council on Foreign Relations, 2023, p. 17). Bu kontekstdə Belarus–Azərbaycan münasibətləri Avrasiya məkanında bloklardan kənar əməkdaşlıq modelinin uğurlu nümunəsi kimi qiymətləndirilə bilər (Əliyev, 2020, s. 32). Belarusun BMT, MDB və Qoşulmama Hərəkəti çərçivəsində Azərbaycanın təşəbbüslərinə verdiyi siyasi dəstək iki ölkə arasında mövcud olan etimad və qarşılıqlı anlaşmanın strateji xarakter daşdığını nümayiş etdirir. Xüsusilə 2020-ci il Vətən müharibəsindən sonra beynəlxalq arenada Azərbaycanın mövqeyinə göstərilən bu dəstək Belarusun Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə hörmət prinsipinə sadıqlığını bir daha təsdiqləmişdir (Lukashenko, 2019, s. 19). Bu əməkdaşlığın dərinləşməsi Avrasiya regionunda yeni siyasi identitetin formalaşmasına da təkan vermişdir. Bu identitet çərçivəsində dövlətlər nə Qərb, nə də Rusiya orbitinə tam şəkildə daxil olmadan, milli və iqtisadi maraqlarına əsaslanan müstəqil vektor siyasəti həyata keçirirlər (Hasanov, 2022, s. 49). Belarus və Azərbaycanın ortaq mövqeyi bu baxımdan Avrasiya geosiyasətinin çoxqütblü inkişafına real töhfə verir.

b) Enerji, logistika və hərbi-siyasi əməkdaşlıq aspektləri.

Belarus–Azərbaycan münasibətlərinin əsas sütunlarından biri enerji və nəqliyyat diplomatiyasıdır. Belarusun enerji idxalından yüksək asılılığı Azərbaycanın karbohidrogen ehtiyatları ilə funksional şəkildə tamamlanır. 2011-ci ildə imzalanmış ikitərəfli enerji sazişləri çərçivəsində “SOCAR” şirkəti Belarusun dövlət neft strukturu “Belneftekhim” ilə neft emalı və tədarük sahəsində əməkdaşlığa başlamış, bu tərəfdaşlıq enerji mənbələrinin diversifikasiyasına və enerji təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsinə töhfə vermişdir (Karimov, 2020, s. 31).

Azərbaycan üçün Belarus təkcə enerji ixracı bazarı deyil, eyni zamanda Qafqaz–Şərqi Avropa istiqamətində tranzit infrastrukturunun mühüm elementi kimi çıxış edir. Bakı–Tbilisi–Qars dəmir yolu və Şimal–Cənub nəqliyyat dəhlizi vasitəsilə Belarus məhsullarının Azərbaycan limanları üzərindən Asiya bazarlarına çıxışı təmin olunur (Hasanov, 2022, s. 50). Bu logistika xətləri Avrasiya məkanında ticarət marşrutlarının şaxələndirilməsinə, nəqliyyat təhlükəsizliyinin artırılmasına və regional iqtisadi əlaqələrin dərinləşməsinə xidmət edir (Dugin, 2014, s. 63).

Hərbi-siyasi sahədə də Belarus və Azərbaycan arasında əməkdaşlıq dinamik xarakter daşıyır. Müdafiə sənayesi, hərbi texnologiyalar və sərhəd təhlükəsizliyi üzrə imzalanmış ikitərəfli sənədlər qarşılıqlı siyasi etimadı daha da möhkəmləndirmişdir. Belarus istehsalı olan radioelektron avadanlıqlar, nəqliyyat vasitələri və optik sistemlərin Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin arsenalına daxil edilməsi ordunun texnoloji imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirmişdir (Nazarov, 2022, s. 42).

Belarus və Azərbaycanın beynəlxalq təhlükəsizlik məsələlərinə yanaşmasında dövlət suverenliyi, daxili işlərə qarışmama və gücdən istifadənin məhdudlaşdırılması kimi ortaq prinsiplər əsas yer tutur (Əlizadə, 2023, s. 65). Hər iki dövlət hibrid müharibələr, informasiya hücumları və sanksiya mexanizmləri fonunda milli təhlükəsizlik strategiyalarını gücləndirməyə yönəlmiş tədbirlər həyata keçirir. Bu baxımdan enerji və təhlükəsizlik sahəsində Belarus–Azərbaycan tərəfdaşlığı Avrasiya regionunda qarşılıqlı asılılıqdan daha çox, strateji balansın qorunmasına yönəlmiş mexanizm kimi çıxış edir (Əliyev, 2020, s. 26). Qeyd edilməlidir ki, bu əməkdaşlıq yalnız hökumətlərarası səviyyə ilə məhdudlaşmır. Elm, təhsil və texnoloji mübadilə sahələrində də əlaqələr genişlənməkdədir. Minsk və Bakıda keçirilən elmi konfranslar, sənaye sərgiləri və biznes forumları iki ölkənin iqtisadi və intellektual potensialının yaxınlaşmasına şərait yaradır (İsmayılov, 2021, s. 55). Bu proses geosiyasi əməkdaşlığı siyasi çərçivədən çıxararaq mədəni və innovativ ölçülərə daşıyır.

Nəticə etibarilə, enerji, logistika və hərbi-siyasi əməkdaşlıq vektorları Belarus–Azərbaycan münasibətlərini regional səviyyədən çıxararaq Avrasiya miqyasında strateji tərəfdaşlıq mərhələsinə yüksəldir. Bu əlaqələr çoxqütblü beynəlxalq nizamın formalaşması şəraitində sabitliyin qorunmasına, balans siyasətinin dərinləşməsinə və regional iqtisadi integrasiyanın güclənməsinə real töhfə verir (European Council on Foreign Relations, 2023, p. 21; Hasanov, 2022, s. 47).

3. Yeni çağırışlar və transformasiya meyilləri

a) Qlobal güclər arasında balans siyasəti

XXI əsrin ikinci onilliyindən etibarən Avrasiya məkanında ABŞ, Rusiya, Çin və Avropa İttifaqı kimi qlobal güclərin maraqları daha açıq və sistemli şəkildə toqquşmağa başlamışdır. Bu rəqabət yalnız hərbi və iqtisadi sahələrlə məhdudlaşmır, eyni zamanda diplomatik və informasiya müstəvisində də özünü göstərir (Brzezinski, 1997, p. 33). Belə mürəkkəb şəraitdə Belarus və Azərbaycan kimi orta gücə malik dövlətlər üçün ən rəşional strategiya balanslaşdırılmış xarici siyasət modelinin gücləndirilməsidir.

Azərbaycan bu kontekstdə özünü həm Avropa enerji təhlükəsizliyinin etibarlı tərəfdaşı, həm də türk dünyasının geosiyasi dayaqlarından biri kimi mövqeləndirmişdir (Hasanov, 2022, s. 48). Bir tərəfdən Cənub Qaz Dəhlizi və digər enerji layihələri vasitəsilə Avropa bazarlarına çıxışı təmin edən Bakı, digər tərəfdən Rusiya və Çinlə iqtisadi və siyasi əməkdaşlıq formatlarını qoruyaraq çoxşaxəli diplomatik manevr imkanları əldə etmişdir (Karimov, 2020, s. 32). Bu model ölkəyə Qərb və Şərq arasında nisbi strateji müstəqillik qazandırmışdır. Belarus da oxşar şəkildə balans siyasətini davam etdirir. Qərb sanksiyaları və Rusiya ilə dərin integrasiya arasında mürəkkəb tarazlığı qorumağa çalışan Minsk öz xarici və iqtisadi siyasətini pragmatik prinsiplər əsasında tənzimləyir. Belarusun son illərdə Avrasiya İqtisadi İttifaqı, Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatı və Qoşulmama Hərəkatı çərçivəsində artan fəallığı bu çoxvektorlu yanaşmanın praktik ifadəsidir (Dugin, 2014, s. 61).

Belarus və Azərbaycanın geosiyasi davranışı göstərir ki, balans siyasəti passiv neytrallıqdan daha geniş məzmun daşıyır və aktiv diplomatik çeviklik tələb edən strateji modeldir. Hər iki dövlət qlobal güclərin təsirini məhdudlaşdırmaqla yanaşı, regional siyasi proseslərin formalaşmasında fəal iştirak edir (Əliyev, 2020, s. 28). Bu yanaşma Avrasiya məkanında sabitliyin qorunmasında mühüm rol oynayır. Məsələn, Azərbaycan Rusiya və Qərb arasında tarazlığı saxlayaraq enerji bazarında və təhlükəsizlik sahəsində sabitləşdirici akt kimi çıxış edir. Belarus isə Avropa ilə sərhəddə yerləşən tampon zona rolunu oynayaraq regional təhlükəsizlik arxitekturasının mühüm elementinə çevrilmişdir (Tsygankov, 2016, pp. 79–80).

Beləliklə, qlobal güclər arasında balans siyasəti Belarus və Azərbaycan üçün sadəcə diplomatik seçim deyil, dövlət suverenliyinin qorunmasının əsas mexanizmlərindən biri kimi çıxış edir. Bu təcrübə Avrasiya regionunun çoxqütblü nizamında yeni və dayanıqlı diplomatik davranış modelinin formalaşmasına zəmin yaradır (European Council on Foreign Relations, 2023, p. 18).

b) Regional münaqişələrin təsiri və diplomatik adaptasiya

Avrasiya məkanında siyasi sabitliyi zəiflədən əsas amillərdən biri regionda uzunmüddətli və çoxşaxəli münaqişələrin mövcudluğudur. Bu münaqişələr təkcə təhlükəsizlik baxımından deyil, eyni zamanda diplomatik münasibətlər sisteminin transformasiyası və dövlətlərin xarici siyasət davranışlarının yenidən formalaşması baxımından da mühüm əhəmiyyət daşıyır (Hasanov, 2022, s. 50).

Azərbaycan üçün uzun illər əsas geosiyasi çağırış Qarabağ münaqişəsi olmuşdur. 2020-ci il Vətən müharibəsində əldə edilən hərbi-siyasi qələbə və ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası Azərbaycanın beynəlxalq mövqelərini əhəmiyyətli dərəcədə gücləndirmiş, regionda mövcud olan geosiyasi reallıqların yenidən konfigurasiya olunmasına səbəb olmuşdur. Bu hadisə təkcə hərbi nəticələrlə deyil, həm də diplomatik və normativ çərçivənin dəyişməsi baxımından dönüş nöqtəsi kimi qiymətləndirilir. Belarus bu proseslər fonunda Azərbaycanın suverenliyinə və ərazi bütövlüyünə hörmət prinsipinə sadıq qalaraq regionda formalaşan yeni status-kvonu anlayışla qarşılımışdır (Lukashenko, 2019, s. 19).

Belarusun öz regionunda – Şərqi Avropada – üzləşdiyi geosiyasi təzyiqlər, xüsusilə Ukrayna böhranı kontekstində formalaşan təhlükəsizlik mühiti Minsk diplomatiyasını adaptiv xarakterli

siyasət yürütməyə vadar etmişdir. Qərb sanksiyaları və iqtisadi məhdudiyyətlər Belarusun Rusiya ilə integrasiyasını dərinləşdirsə də, paralel olaraq bu proses Minsk üçün alternativ diplomatik manevr imkanlarının axtarılmasını da aktuallaşdırmışdır (Nazarov, 2022, s. 46). Bu kontekstdə Azərbaycan və Belarusun diplomatik davranış modelləri bir-birini funksional şəkildə tamamlayır. Bakı Cənubi Qafqazda sülh təşəbbüsləri, regional kommunikasiya xətlərinin açılması və postmünaqişə normallaşması istiqamətində fəal mövqe nümayiş etdirərkən, Minsk Avrasiya və Şərqi Avropa platformalarında dialoq üçün neytral və institusional mühit yaratmağa çalışır (İsmayılov, 2021, s. 53). Hər iki dövlət münaqişələrin tənzimlənməsində balanslı mövqe, vasitəçilik və beynəlxalq hüququn əsas prinsiplərinə sadıqlıq xəttini qoruyur.

Diplomatik adaptasiya prosesi informasiya və ideoloji müstəvidə də özünü qabarıq şəkildə göstərir. Müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində informasiya müharibələri, sanksiya mexanizmləri və reputasiya təzyiqləri dövlətlərin yumşaq güc potensialını ciddi sınağa çəkir. Azərbaycan postmüharibə diplomatiyası vasitəsilə beynəlxalq imicini möhkəmləndirməyə çalışdığı halda, Belarus sanksiyalar şəraitində “dayanıqlılıq modeli” formalaşdıraraq daxili və xarici legitimliyini qorumağa yönəlmiş strategiya həyata keçirir (Əlizadə, 2023, s. 67).

Nəticə etibarilə, regional münaqişələrin yaratdığı mürəkkəb geosiyasi mühit Belarus və Azərbaycan üçün həm risklər, həm də yeni imkanlar formalaşdırır. Bu dövlətlər diplomatik çeviklik, müstəqil qərar vermə qabiliyyəti və adaptasiya potensialı sayəsində Avrasiya məkanında sabitlik və dialoqu təşviq edən mühüm aktlardan birinə çevrilmişdir (European Council on Foreign Relations, 2023, p. 20; Hasanov, 2022, s. 47).

Nəticə

Belarus və Azərbaycanın Avrasiya regionundakı geosiyasi mövqeyi və əməkdaşlıq strategiyaları müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində orta gücə malik dövlətlər üçün alternativ və dayanıqlı diplomatik model formalaşdırır. Hər iki ölkənin xarici siyasət kursu göstərir ki, qlobal güclər arasında balans siyasəti yalnız müdafiə xarakterli mexanizm deyil, eyni zamanda inkişaf, sabitlik və strateji manevr üçün rəşional alət kimi çıxış edir (Əliyev, 2020, s. 25).

Azərbaycanın enerji, nəqliyyat və təhlükəsizlik sahələrində irəli sürdüyü təşəbbüslərlə Belarusun sənaye və texnoloji potensialının vəhdəti Avrasiya məkanında qarşılıqlı faydaya əsaslanan əməkdaşlığın unikal modelini formalaşdırmışdır. Bu tərəfdaşlıq iqtisadi və siyasi çərçivəni aşaraq, mədəni və intellektual integrasiya proseslərini də təşviq edən çoxölçülü xarakter almışdır (Hasanov, 2022, s. 47).

Geosiyasi baxımdan Belarus–Azərbaycan münasibətləri postsovet məkanında ən sabit və davamlı tərəfdaşlıq nümunələrindən biri kimi qiymətləndirilə bilər. Hər iki dövlət fərqli geosiyasi bloklara daxil olmadan, beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində bir-birini ardıcıl şəkildə dəstəkləməklə müstəqil diplomatik davranış modeli formalaşdırmışdır. Qarşılıqlı etimada və mövcud reallıqlara əsaslanan bu siyasət sübut edir ki, Avrasiya məkanında sabitlik yalnız güc balansı ilə deyil, eyni zamanda qarşılıqlı hörmət və strateji uzaqgörənlik vasitəsilə təmin oluna bilər (European Council on Foreign Relations, 2023, p. 19).

Bu mənada Belarus və Azərbaycan Avrasiyanın fərqli coğrafi uclarında yerləşsə də, ortaq ideoloji və siyasi məntiqi bölüşürlər: dövlət suverenliyi, qarşılıqlı əməkdaşlıq və çoxqütblü beynəlxalq nizam. Məhz bu prinsiplər onların gələcək ikitərəfli münasibətlərinin və regional sabitliyin əsasını təşkil edir.

Beləliklə, Belarus–Azərbaycan münasibətləri yalnız iki dövlətin milli maraqları ilə məhdudlaşmır; bu əməkdaşlıq Avrasiya regionunda müxtəlif siyasi sistemlərin sülh və qarşılıqlı fayda əsasında birgə mövcudluğunun mümkünliyünü nümayiş etdirən mühüm presedentdir. Sözügedən model perspektivdə qlobal güc mərkəzləri arasında körpü rolunu oynaya biləcək yeni beynəlxalq münasibətlər fəlsəfəsinin formalaşmasına zəmin yaradır.

Ədəbiyyat

1. Brzezinski, Z. (1997). *The grand chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives*. Basic Books.
2. Dugin, A. (2014). *Avrasiya missiyası: Gələcəyin geopolitikası*. Evraziyskoye Dviženie.
3. Əliyev, İ. (2020). *Azərbaycanın xarici siyasəti və milli maraqların qorunması strategiyası*. Azərnəşr.
4. Əlizadə, N. (2023). Avrasiya İqtisadi İttifaqı və Azərbaycan: İqtisadi əməkdaşlığın perspektivləri. *Azərbaycan Beynəlxalq Münasibətlər Jurnalı*, (2), 61–72.
5. European Council on Foreign Relations. (2023). *EU–Eurasia relations and the role of Belarus and Azerbaijan* (Policy brief). ECFR.
6. Hasanov, Ə. (2022). *Qafqaz və Avrasiya məkanında geosiyasi proseslər*. Elm və Təhsil.
7. Heydər Əliyev Fondu. (2021). *Azərbaycan–Belarus diplomatik əlaqələrinin 25 illiyi: Sənədlər toplusu*.
8. İsmayılov, M. (2021). Belarus–Azərbaycan münasibətləri: Regional təhlükəsizlik və iqtisadi əməkdaşlıq aspektləri. *Qafqaz Araşdırmaları Jurnalı*, (4), 45–58.
9. Karimov, F. (2020). Azərbaycanın balanslaşdırılmış diplomatiyası: Qərbi və Şərqi arasında. *Region və Dünya*, (1), 25–40.
10. Lukashenko, A. (2019). *Belarusun xarici siyasət konsepsiyası*. Belaruskaya Navuka.
11. Nazarov, V. (2022). *Belarus i Azerbaidjan: Geopoliticheskiye orientiry v evraziyskom prostranstve*. Belaruskaya Dumka.
12. Tsygankov, A. P. (2016). *Russia's foreign policy: Change and continuity in national identity*. Rowman & Littlefield.

Daxil oldu: 10.11.2025

Qəbul edildi: 07.01.2026